

САДЕЈСТВО 21. ДИВИЗИЈЕ СА О Г Д

Милорад Гончин

4. СРПСКА НОУ БРИГАДА

21. СРПСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Напади на Куршумлију

Оперативна група дивизија потукла је, 6. и 7. августа, 4. групу јуришних четничких корпуса и ослободила, 8. августа, Брус и више поткопаоничких села. Она је истовремено тежила да што пре успостави везу и садејство са јединицама Двадесет прве српске дивизије у рејону Крушумлије и Прокупља. На томе је инсистирао и Главни штаб Србије. Док су јединице Дивизије биле распоређене у рејону Иван куле, Равне планине, Соколовог виса, Гајтана, Бачија и Богујевца. Штаб дивизије је обавештен да ће Друга пролетерска и Пета крајишка ударна дивизија наступати према Куршумлији. (189)

Уз одобрење Главног штаба НОВ и ПО Србије, Двадесетпрва српска дивизија привремено је, 13. августа, стављена под команду Штаба Оперативне групе дивизија, чија се главнина приближила Куршумлији. Истог дана је одлучено да се напада непријатељски гарнизон. Сутрадан је уследила заповест да Куршумлију, у 23 сата, нападну Четврта српска са полазних положаја код Марине куле, Прва крајишка преко Самокова, Четврта пролетерска и делови Треће српске бригаде преко Мачковца. Пре почетка напада било је измена у правцима наступања Прве крајишке и Четврте српске бригаде. Трећи и **Четврти батаљон Четврте српске су упућени преко Самокова, раме уз раме са Крајишницима**, да појачају наступање према центру града. Први батаљон је наступао од Марине куле, прегазио Косаницу и непријатеља угрозио у рејону Циглане. Други батаљон, на десном крилу бригадног борбеног распореда, наступао је према згради Градске болнице. На свим правцима непријатељ је пружао жилав отпор. Пре напада у град је стигао батаљон бугарских војника и ојачао одбрану. Борба се водила за

сваки ров, бункер, кућу и почетни успеси нису изостали. Први батаљон Четврте српске савладао је спољну непријатељску линију одбране и неколико отпорних тачака на улазу у град. Освојена је зграда болнице, у којој су тражени лекови и санитарски материјал. Крајишници су освојили зграду железничке станице, теретне вагоне на колосеццима, пуне муниције и осталог ратног материјала, али то нису могле евакуисати услед противудара немачких и бугарских јединица. Бомбашким нападима освојили су зграде Градске кафане и Соколског дома. Удружени непријатељи су се сређивали и припремали за противнапад. Силовито су кренули када се почело раздањивати користећи надмоћ у људству и наоружању. Имали су намеру, поред потискивања јединица Прве крајишке и Четврте српске из града, да ухвате неког борца и примењивали су мање обухвате неких десетина и водова. У томе нису успевали захваљујући снажном отпору и вештом повлачењу бораца Прве крајишке и Четврте српске бригаде. Ујутру су борбе обустављене, а бригаде се разместили на полазним положајима. У анализама наида на гарнизон Куршумлију уочено је да подаци о бројном стању, распореду и наоружању непријатеља на спољној и унутрашњој линији одбране, са којима је располагао Штаб Оперативне групе групе дивизија, нису били тачни. (192/193)

Истог дана Штаб Оперативне групе обавестио је Штаб Двадесетпрве српске ударне дивизије да се обустављају заједнички напади на Куршумлију и да се Дивизија опет ставља под команду Главног штаба Србије. (193)

Штаб Четврте српске посетили су Коча Поповић, командант главног штаба Србије, Благоје Нешковић Михајло, секретар Покрајинског комитета КПЈ за Србију, Петар Стамболић, секретар АСНОС-а, њихови најближи сарадници и разговарали са командантом бригаде Миливојем Перовићем, политичким комесаром Боривојем Ромићем и њиховим заменицима Драгојлом Стојићем, Драгоманом Радојичићем Стамболијом и начекником штаба Момчилом Марковићем Зораном, о борбеном моралом и осталим проблемима у батаљонима и четама. Тада је наговештено да ће уследити темељнија реорганизација и попуна људством у свим јединицама. (194)

У Игришту, северозападно од Куршумлије, састали су се, 19. августа 1944. командант Главног штаба Србије Коча Поповић

и командант Оперативне групе дивизија Пеко Дапчевић, са сарадницима, да размотре остваривање наредних садејстава јединица под њиховом командом и остале заједничке задатке. На састанку је одлучено да се Друга пролетерска дивизија стави под команду Главног штаба Србије, а Двадесет прва сриска ударна укључи у састав Оперативне групе дивизија. У складу са тим Друга пролетерска дивизија је усмерена према Топлици, Пустој Реци и Јабланици, а јединице Двадесет прве српске дивизије од Куршумлијске Бање до Велике Шатре, Сагоњева и југозападних обронака Великог Јастрепца. (195)

У подне, 28. августа, Штаб Двадесет прве српске дивизије добио је наређење Штаба Оперативне групе дивизија у коме, поред осталог, пише: "Одлуком Врховног штаба НОВ и ПОЈ ваша дивизија улази у састав ове групе. Друга пролетерска бригада, која је до сада била у саставу Друге пролетерске дивизије, ући ће у ваш састав. У циљу реорганизације ваше дивизије и давања нових задатака, ваша дивизија мора бити концентрисана 29. овог месеца до 12 часова на просторији: с. Дубовци, с. Бугарци, Вукосављевићи, с. Тршановци, Дртевци, тј. дуж комуникације с. Лепенац - Брус. Покрет са садашње просторије, извршите без обзира на долазак Друге пролетерске бригаде..."

Када су јединице трију дивизија прикупљене на погодним одбрамбеним положајима. Штаб Оперативне групе издао је 29. августа, заповест да нападну четнички јуришни и остале кориусе и протерају на север, према Западној Морави, Трстенику и Крушевцу. Противудар је уследио увече на целој линији фронта Оперативне групе дивизија. Стрељачки строј Четврте српске бригаде прегазио је оплићалу Расину и наишао на празне четничке ровове и заклоне. Они су, изгледа, прозрели шта их очекује и побегли. Слично се догодило на правцима наступања осталих бригада. Четнички команданти иравовремено су избегли крилне обухвате и јединице извлачили према десној обали Западне Мораве. Предузето је гоњење да се оне стигну и присиле на предају. Четврта српска је наступала преко Кривог Брда, Стројинаца, Доброљубаца, Боботе и продрла до Ратаја, источно од Александровца. Њено напредовање нису озбиљније ометале четничке јединице које су се ужурбано повлачиле. Бригада је била спремана за садејство са левокрилим суседом, јединицама

Седамнаесте источнбосанске дивизије, а такође са Шестом српском бригадом, на десном крилу, која је наступала преко Штитара и Новака да се приближи Ратају.

Организовани отпор у Ратају пружили су јединицама Прве крајишке бригаде, под командом Стеве Рауша, четници летеће бригаде Расинског корпуса и знатније снаге 2. косовског четничког кориуса. У најкритичнијем тренутку за Први и Трећи батаљон Прве крајишке, кад су четници јуришали од Пузељка и коте 264. у помоћ су им прискочили Први и Други батаљон Четврте српске бригаде. Први батаљон је ударио у центар, а Други и леви бок непријатеља. Употребљени су минобацачи да неутралишу непријатељска митраљеска гнезда, а потом је уследио заједнички јуриш Крајишника и Јужномораваца. Четници су почели да беже са ватрене линије у намери да се ушанче северније од Ратаја. Предузето је гоњење и четницима није дозвољено да се среде за озбиљнији отпор.

Противударом јединица под командом Штаба Оперативне групе дивизија задати су озбиљни удари четничким јуришним и осталим корпусима. Територија Жупе и Расине опет је ослобођена. Јединице Четврте српске бригаде показале су завидну борбену вештину и оствариле садејство са Првом крајишком у рејону Ратаја када су заједно постигле завидну победу.

Сутрадан 31. августа, Четврта, Пета и Шеста српска бригада су домаршовале, у поподневним часовима, у локат реке Расине, у рејон Лепенца, да успоставе нове положаје, приступе реорганизацији, кадровским променама и оспособљеније наставе борбе против удружених непријатеља. Четврта српска је распоређена у Лепенцу, Пета српска у Малој Грабовници. (198)

Организационе и кадровске промене у Дивизији и Бригади

Први батаљон Шесте српске, приликом њеног расформирања 1. септембра 1944, постао је Четврти батаљон Четврте српске бригаде. Штаб батаљона чинили су Миодраг Јовановић Расинац, командант, Радуле Мркић, политички комесар, Ђорђе Вукадиновић, заменик команданта и Радомир Петковић, заменик политичког комесара. У командама чета

остали су командири, политички комесари и њихови заменици који су те дужности вршили и раније.

Борци реформисаних батаљона Шесте српске бригаде су распоређени у Четврту и Пету српску бригаду, чиме се њихово бројно стање, рачунајући и новомобилисане младиће из Жупе и Расине, осетно повећало. Расформиран је Четврти батаљон Четврте српске бригаде, који је настао 20. маја 1944. и борбено дејство до 2. септембра исте године. (200)

Штаб дивизије наредио је 3. септембра, да се Четврта и Пета српска бригада упуте из рејона Лепенца, узводно долином Расине, у Велике Рибаре, Милентију, Богосавце, Грчак и Тоскиће, западно и југозападно од Александровца. Маршевским планом је иредвиђено да бригаде прођу кроз Брус који су раније неколико пута освајале. Четврта српска бригада је постројена пре поласка и уследила је смотра.

У смирај дана бригадна маршевска колона, певајући партизанске и борбене песме, прошла је главном улицом Бруса. Бројни мештани клицали су Главном штабу Србије, Двадесет првој српској ударној дивизији, Врховном штабу НОВ и ПОЈ, Црвеној армији и западним савезницима.

Сутрадан 4. септембра, на овом одредишту, настављено је сређивање јединица и отклањање пропуста који су могли имати негативног одраза на њихову борбену и моралну чврстину. Бригадна комора је допуњена са 6 товарних коња за ношење тежих оруђа, муниције и хране. Запрежна кола, због неупотребљивости на планинским теренима, искључена су из коморе. (202)

Одлазак из Јужне Србије Преко Ибра ка Чемерну

На основу одлуке Врховног штаба НОВ и ПОЈ Оперативна група дивизија добила је наређење да напусти подручје Жупе, Расине и Копаоника и наступа у западну Србију и Шумадију. Марш је почео иокретом према Ибру. Предузете су мере да се дивизије: Пета крајишка, Седамнаеста источобосанска и Двадесет прва српска у почетку не упуштају у веће окршаје. У складу са таквим ставом, Четврта српска ударна бригада је домарширала у село Бурмазе и ту заношила.

Дивизијској коицентрацијској иросторији у рејону Бурмаза стигла су Друга пролетерска и Пета српска ударна биргада да се одатле, заједно са Четвртом српском, упуте газовима Ибра, на простору од Пустог поља до Ушћа, да га прегазе и продуже у село Ђаково и Баровце и бране правце од Ивањице и-Драгачева. (203)

Ујутру 8. септембра, Прва српска бригада је водила борбе са јединицама немачке Борбене групе "Ибар". Немци су делимично потиснути, чиме су створени услови да борци и старешине, око 17 часова, пређу на другу обалу Ибра. (205)